

DOMAČIJE IN *KAŽUNI*

Tradicionalna arhitektura v Istri

BESEDILO: Božidar Premrl
FOTOGRAFIJE: Mateja Kavčič, Branko Orbanic

ARHITEKT IN KONSERVATOR: Branko Orbanic
LOKACIJA: Hrvaška Istra

Le redke so pokrajine, v katerih lahko uživamo v takšni lepoti ter skladnosti narave in arhitekture kot v Istri. Čar istrske kmečke arhitekture, pa naj gre za preprosto hiško ali monumentalno kompleksno domačijo, je zlasti v njeni sonaravni gradnji in zlitju z naravnim okoljem. V njenem *genius loci*.

- 01, 02** Domačija v Dončičih pri Žminju, zdaj preurejena za turistične namene
- 03** Kmečka hiša v Kanfanarju z vhodno lopo na stebrih
- 04** *Kažuna* v okolici cerkve sv. Foške blizu Vodnjana z obnovljenima skrlnatima lažnima kupolama

Temu sledi genij nam danes po večini neznanih stavbarjev, zidarskih in kamnoseških mojstrov in samoukov, ki so znali plemeniti beli istrski kamen združiti z rdečo zemljo in oblikovati občudovanja in čudenja vredne stvaritve. Stvaritve, ki jih danes malokdo zna poznavalsko in vešče ohranjati - konservirati in restavrirati.

Kogar zanima ohranjanje te stavbne dediščine, ne more zgrešiti imena istrskega arhitekta in konservatorja Branka Orbaniča. Diplomiral je na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani, danes pa dela in živi v Žminju, domačem kraju v osrednji Istri. Branko Orbanič ne razmišlja "na betonski način", kot je danes v navadi. Odlikuje se s poslušom za

kvalitete stavbne dediščine, s spoštovanjem izročila starih mojstrov, s teoretskim in praktičnim znanjem, ki ga nenehno širi in pogloblja, ker ga neustavljivo privlači in izzivajo najzahtevnejša vprašanja konservatorsko-restavratske stroke, pa tudi z izjemno komunikativnostjo in sposobnostjo prepričevanja in pridobivanja sodelavcev in somišljenikov ter z odgovornim in požrtovalnim delom.

Za delo pri stavbni dediščini si je pridobil ustrezno licenco ministrstva za kulturo. Uživa zaupanje hrvaške spomeniškovarstvene službe in je postal njena pomembna opora pri restavriranju stavbne dediščine v Istri in tudi drugod.

Čeprav je še razmeroma mlad, obsega seznam njegovih referenc več kot 175 kulturnih spomenikov in objektov kulturne dediščine. Med njimi je največ cerkva, nekaj palač in kmečkih stavb, kažunov ter arheoloških ostalin in najdišč. Na teh objektih je v sodelovanju s partnerji izvajal gradbene rekonstrukcije, sanacije, konservatorska in raziskovalna dela, arheološka izkopavanja in predstavitve arheoloških najdb. Obnovil je številne strehe, po večini na cerkvenih stavbah.

Lep primer obnove kmečke arhitekture je v Kanfanarju v osrednji Istri. Hiša je bila zgrajena s tradicionalnimi gradivi in tehnikami konec 19. stoletja, zadnjih trideset let pa je bila popolnoma

oslojena. Obnova in adaptacija sta v etapah obnovitvenih let. Zgledno so bili obnovljeni tudi fasade, vhodna lopa na stebrih, različni okni in oprema. Fasade so ometali z navadno gipsno malto, ki so jo zalikali z žličo, potem so med obnavljalci z zemeljskim pigmentom. Navadna je bila prav tako ometana z apneno malto in opremljena s stavbinim pohištvom, narisane pa meri. Navadne lesene pode v prostoru so pomazali z voskom.

Projekt po Zrinju je Branko Orbančić preuredil v novo istrsko domačijo v turistični objekt. Obnova je izvedel obnovo s tradicionalnimi te-

hnikami in gradivi. Pri tem je še posebej pazil, da je ohranil čim več originalnega gradiva in s čim bolj "minimalističnimi" posegi čim več značilnosti kmečkega ambianta. Na starih stavbah domačije so bili ponekod zakrpani in tonirani tenki grobi ometi. Na poslopijih, ki so bila na novo sezidana v starem slogu, so bili narejeni neravni, z zidarsko žličo zalikani grobi ometi. Pobarvani so bili z naravnimi pigmenti.

Ker se je nova, tudi ekonomsko uspešna vsebina in vloga domačije lepo ujela z vaškim okoljem in jo je okolje dobro sprejelo, lahko rečemo, da je to primer uspešne revitalizacije.

Branko Orbančić se lahko pohvali tudi z gradnjo

in obnovo **kažunov**, začasnih poljskih zatočišč. Te v celoti na suho zgrajene stavbice, navadno s krožnim tlolisom in pokrite z lažno kupolo iz skril, so še posebno značilne za Istro. Prvo je naredil že v letih 1983/84, ko je še študiral arhitekturo, kasneje jih je precej obnovil. Pomembna je nedavna obnova skupine, ali bolje, kompleksa kažunov na območju Vodrnjana, ki se odlikuje tako s kvalitetno zidavo kot z nenavadno velikostjo. V tem primeru je bila obnova kažunov sestavni del kompleksne valorizacije krajinske arhitekture v okolici znane cerkve sv. Foške, ki jo je obnovil isti avtor.